

Výsledky dokazování přesahující skutková tvrzení stran a možnosti jejich použití v civilním sporném řízení

Findings Beyond the Statements of Parties and their Possible use in Contradictory Civil Procedure

Filip Mazel*

Abstrakt

Článek se zabývá otázkou využitelnosti těch skutkových zjištění vzešlých z provedeného dokazování, která přesahují rámec toho, co strany na podporu svého procesního stanoviska tvrdily, v civilním sporném řízení. Na uvedenou problematiku je přitom nahlíženo prizmatem zásady projednací, jejímž důsledkem je nepřijatelnost bezbřehého přihlížení ke všemu, co v řízení vyšlo najevo, při zjišťování skutkového stavu. Je proto usilováno o nalezení přiměřené míry toho, kdy soud může činit skutková zjištění i nad rámec předchozích tvrzení stran. V neposlední řadě jsou zohledněny i dopady uvedeného postupu soudu na předvídatelnost jeho rozhodnutí.

Klíčová slova

Materiální vedení řízení; Výsledky dokazování přesahující skutková tvrzení stran; Zásada projednací; Sporné řízení; Účel civilního procesu; Předvídatelnost rozhodnutí.

Abstract

The paper deals with the question of applicability of such findings which go beyond the statements of parties in contradictory civil procedure. This issue is viewed in terms of adversarial principle, the consequence of which is the unacceptability of boundless consideration of everything that came to light in the proceedings. Therefore, it is striven to find the appropriate rate of when the court has the right to go beyond the previous statements of parties. Last but not least, the focus is given to the impacts of such court action on the predictability of its decision.

Keywords

Judicial Case Management; Findings Beyond Statements of Parties; Adversarial Principle; Contradictory Procedure; Aim of Civil Procedure; Predictability of Decision.

* Mgr. Filip Mazel, doktorand, Katedra civilního práva procesního, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Civil Procedure, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: filip.mazel@gmail.com / Scopus ID: 57219356881

Úvod

Téma tohoto článku se týká role soudu v důkazním řízení. Pozornost bude zaměřena na závěrečnou fázi dokazování, kterou představuje hodnocení provedených důkazů a činění z nich plynoucích skutkových zjištění. Tato činnost bude nazírána v souvislosti s fází předcházející provádění důkazů, kdy strany spolu s označením jimi navrhovaných důkazů tvrdí (či by měly tvrdit) skutečnosti, které mají být navrhovanými důkazy prokázány. Shledá-li soud, že se jedná o skutečnosti pro rozhodnutí věci významné, a není-li tu jiný důvod k neprovedení označeného důkazu (např. nadbytečnost), měl by být navrhovaný důkaz proveden. Při hodnocení provedeného důkazu (ve vzájemné souvislosti s ostatními ve věci provedenými důkazy) pak soud vyhodnocuje, zda příslušné skutkové tvrzení strany bylo prokázáno či zda se důkaz nezdařil.

V právě nastíněné fázi důkazního řízení však mohou nastat (a v praxi nastávají) situace, kdy z provedeného důkazu soud zjišťuje i takové skutečnosti, které sice žádný z účastníků netvrdil, avšak mohou být pro rozhodnutí věci zásadní. Jde tedy o skutečnosti, které sice mají podklad v provedeném dokazování, avšak nemají „oporu“ ve skutkových tvrzeních stran a jdou nad jejich rámec.

Uvedená problematika úzce souvisí se zásadou projednací, která, byť ve své modifikované podobě, určuje v civilním sporném řízení charakter procesu zjišťování skutkového stavu a rozložení procesní iniciativy a podle které je okruh skutkových tvrzení zásadně určen stranami sporu. Pokud by uvedená stěžejní procesní zásada měla být aplikována bez dalšího (v její ryzí podobě), neměl by soud k takovým (zjištěným, avšak netvrzeným) skutkovým zjištěním vůbec přihlížet a měl by se držet striktně těch skutečností, které na podporu svého procesního stanoviska uplatnily strany řízení. Měl by se tedy omezit pouze na to, zda příslušná učiněná skutková tvrzení byla či nebyla prokázána.

Takový přístup se nicméně může jevit jako problematický v konfrontaci s funkcemi, které má civilní sporné řízení plnit (*poskytování ochrany skutečným právům nebo oprávněným zájmům*). Tak pokud by z dokazování (např. listinou – smlouvou, která byla jako celek navržena žalující stranou k důkazu o tom, že mezi žalobcem a žalovaným vznikl smluvní vztah, ze kterého žalovaný, na rozdíl od žalobce, neplnil) vzešlo zjištění o okolnosti, která brání přiznání požadovaného nároku (např. by bylo zjištěno, že žalobcem uplatňovaný nárok není vůbec splatný, neboť splatnost je v příslušné smlouvě uzavřené mezi žalobcem a žalovaným vázána na splnění dalších podmínek¹, které prokazatelně nenastaly), mohlo by se jevit z hlediska uvedených funkcí a účelu civilního procesu jako problematické, pokud by byl takový nárok přiznán s tím, že strany ničeho o těchto dalších okolnostech splatnosti netvrdily a žalobcem prokázané skutečnosti by jinak k prosazení nároku postačovaly (zákonné podmínky splatnosti jsou splněny). Pokud by však soud ke zjištění o zmiňovaných dalších podmínkách splatnosti přihlédl (a následně z nich učinil příslušné právní závěry) a nárok nepřiznal, překračoval by tím skutková tvrzení žalobce i žalovaného (a v zásadě by tím sám

¹ Např. na vystavení daňového dokladu – nejde tedy o dluh splatný podle přesného časového ujednání ani o dluh splatný na výzvu věřitele podle § 1958 občanského zákoníku.

konstruoval obranu žalovaného). Je tomu tak z toho důvodu, že závěr o splatnosti nároku, jakkoliv se bezesporu jedná o závěr právní, který v souladu se zásadou *iura novit curia* přísluší výlučně soudu bez ohledu na tvrzení stran, musí nutně vycházet z příslušných skutkových zjištění – zde ze zjištění o obsahu smluvního vztahu mezi žalobcem a žalovaným. Rovněž by takový postup soudu byl pro strany překvapivý, neboť soud by při svém rozhodování posuzoval skutečnost, kterou žádný z účastníků řízení nikdy netvrdil či nepopíral a která nebyla v řízení probírána.

1 Český přístup

Je možno konstatovat, že uvedené problematice není v tuzemské právní vědě ani praxi věnována téměř žádná pozornost. Pokud je o ní přece jen pojednáno, vychází se při posuzování otázky, zda by soud měl přihlížet i k těm skutkovým zjištěním, které nemají oporu v předchozích tvrzeních stran, avšak vyplývají z provedených důkazů, ze znění § 132 občanského soudního řádu. Podle uvedeného ustanovení soud hodnotí důkazy podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; *přítom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*

Citované ustanovení je přitom některými autory vykládáno v tom smyslu, že „*jestliže teprve v průběhu provádění dokazování vyjde najevo skutečnost, která se jeví být významná pro posouzení věci, o níž však žádný z účastníků dosud ničeho netvrdil, soud k ní rovněž přihlídně*“.² Stejně tak i podle nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 601/02, mohou rozhodné skutečnosti v řízení vyjít najevo jinak a nemusí být pouze součástí skutkového přednesu strany, přičemž zásada, že soud pečlivě přihlíží ke všemu, co za řízení vyšlo najevo, včetně toho, co uvedli účastníci, platí i pro řízení sporné, ovládané zásadou projednací.

I přes právě uvedený výklad (který ovšem není možné označit za ustálený) citovaného ustanovení mám nicméně za to, že toto se pojednávávané problematiky, tedy zda by soud v civilním sporném řízení měl přihlížet i k takovým skutkovým zjištěním, která nemají oporu v předchozích tvrzeních stran, přímo netýká. Jde totiž, jak naznačuje i nadpis citovaného ustanovení § 132 v komentářové literatuře, o problematiku způsobu hodnocení důkazů, resp. o základní zásady této soudní činnosti, nikoliv o stanovení okruhu skutečností, které mají být dokazováním verifikovány. Citované ustanovení tak podle mého názoru vymezuje okruh toho, k čemu má soud při hodnocení provedených důkazů přihlížet – nikoliv pouze k samotnému obsahu důkazu, ale i ke všemu, co v řízení vyšlo najevo.

Právě uvedené naznačuje, byť nikoliv výslovně, i Lavický³, podle kterého závěr o pravdivosti nebo nepravdivosti skutkových přednesů si soud nevytváří pouze hodnocením výsledků dokazování, ale na základě všeho, co vyšlo v řízení najevo; soudce proto musí vzít v úvahu nejen poznatky získané samotným dokazováním, ale také kupř. jednání stran, např. musí zvážit, jaký význam má fakt, že účastník nedal souhlas ke svému výslechu nebo

² HROMADA, M. § 132 [Způsob hodnocení]. In: SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 645.

³ LAVICKÝ, P. § 132 [Základní zásady hodnocení důkazů]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád I. Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 648.

že na určité otázky odmítl odpovídat, že se odmítá dostavit ke znalci k odběru vzorků DNA, že strana nezprostila svědka povinnosti mlčenlivosti, že nevydala listinu či předmět k provedení důkazu atd.

Nastíněnou tezi, tedy že uvedené pravidlo hodnocení důkazů má spíše význam kvalitativní, nikoliv kvantitativní (z hlediska okruhu prokazovaných skutečností), potvrzuje i pohled do historie zákonné úpravy hodnocení důkazů v dřívějších právních úpravách.

Tak podle § 272 civilního řádu soudního z roku 1895⁴ měl „soud, pokud není v tomto zákoně ustanoveno nic jiného, posouditi podle volného uvážení, pečlivě přiblížije ke výsledkům celého jednání a provádění důkazů, zda jest některý skutkový údaj pokládati za pravdivý či nikoli. Zejména má stejným způsobem rozhodnouti, jaký to má vliv na posouzení případu, odepře-li strana odpověď na otázky, které jí byly dány předsedou nebo s přivolením předsedy neb senátu. Okolnosti a úvahy, které byly rozhodné pro přesvědčení soudu buďte uvedeny v odůvodnění rozhodnutí.“

Nelze rovněž přehlédnout, že v § 277 citovaného procesního kodexu bylo dále stanoveno, že „provedení důkazu se nařizuje usnesením (průvodní usnesení). V těchto usneseních buďte přesně označeny sporné skutečnosti, o kterých má důkaz býti podán, a důkazní prostředky.“

Velmi obdobným způsobem navrhoval upravit hodnocení důkazů i vládní návrh zákona o soudní příslušnosti a civilního řádu soudního⁵ z roku 1937.

Kořeny současné úpravy hodnocení důkazů je tak nutno hledat až v zákoně o řízení ve věcech občanskoprávních z roku 1950⁶. Podle § 93 tohoto zákona „při zjišťování skutkového stavu zhodnotí soud výsledky provedeného dokazování, pečlivě přiblížije ke všemu, co vyšlo najevo, anebo co se stalo za řízení, včetně k tomu, co účastníci za řízení uvedli.“

Z citovaných ustanovení je podle mého názoru zřejmé, že volné hodnocení důkazů a příkaz k zohlednění všeho, co v řízení vyšlo najevo (přihlížet ke výsledkům celého jednání a provádění důkazů) má směřovat k posouzení pravdivosti *konkrétního sporného skutkového tvrzení strany*, nikoliv k neomezenému zjišťování skutkového stavu bez ohledu na rozsah předchozích skutkových přednesů stran. Podstatným je v tomto směru i citované ustanovení týkající se průvodního usnesení, ve kterém měly být přesně označeny sporné skutečnost, jejichž pravdivost bude zkoumána. Přístup Hromady, popř. vycházející z některých soudních rozhodnutí, podle kterých je nutno bez dalšího přihlížet i k takovým skutkovým zjištěním, o nichž žádný z účastníků dosud ničeho netvrdil, pokud jsou pro rozhodnutí věci významná, je tak nutno odmítnout, resp. je nutno konstatovat, že takový závěr nevyplývá z ustanovení § 132 občanského soudního řádu. Okruh sporných skutečností, které jsou předmětem dokazování, totiž citovaným ani žádným jiným ustanovením občanského soudního řádu výslovně upraven není. Při řešení uvedené problematiky je proto nutno vycházet z širších souvislostí týkajících se uplatnění zásady projednací při zjišťování skutkového děje (včetně otázky jejich projevů v sociální koncepci civilního procesu, kdy se uplatňuje

⁴ Zákon č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.

⁵ Návrh zákona o soudní příslušnosti a civilního řádu soudního s předpisy uvozovacími a s důvodovou zprávou. Ministerstvo pro sjednocení zákonův a organizace správy, 1937.

⁶ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).

v omezené, modifikované podobě⁷), a to za současného zohlednění funkcí a cílů, ke kterým by mělo civilní sporné řízení směřovat (pravdivé zjištění skutkového stavu a poskytnutí ochrany skutečným právům a oprávněným zájmům).

2 Zahraníční přístupy

Jelikož nastíněnému tématu není v tuzemské literatuře věnována větší pozornost (s výjimkou shora uvedených závěrů, které pojednávanou problematiku nesprávně pokládají do souvislosti s § 132 občanského soudního řádu), je namísto zabývat se tím, jak k otázce toho, do jaké míry je soud vázán na skutkové přednesy stran, přistupuje právní věda a praxe v okolních státech s nám blízkou právní kulturou.

V **Rakousku** je pojednáván fenomén skutkových zjištění, která sice byla učiněna na základě stranami navržených důkazů, avšak tato přesahují jimi uplatněné skutkové přednesy, označován jako *überschiessende Beweisergebnisse* (volně lze tento termín přeložit jako „přesahující výsledky dokazování“).

Jako příklad sporné situace, na kterém se jednotliví autoři v Rakousku pokoušejí demonstrovat hranici, kterou by soud při posuzování toho, zda může k určitému výsledku dokazování přihlížet či nikoliv, neměl překročit, bývá uváděna výpověď svědka, který byl přítomen jednání stran před uzavřením smlouvy. Tento svědek mj. vypověděl, že slyšel, jak se jedna z těchto stran vyjadřuje vůči druhé způsobem, který by mohl být považován za vyhrožování. Na základě této výpovědi by bylo možné dospět k závěru, že druhá strana jednala pod hrozbou, a šlo by tedy o právní jednání neplatné (u nás důvod relativní neplatnosti podle § 587 občanského zákoníku). Strana, již bylo vyhrožováno, však ve svých přednesech o této hrozbě a z ní plynoucí možné neplatnosti mlčí a tuto námitku nevznáší.

Podle Schumachera⁸ je nutné, aby soud při svém rozhodování k uvedenému zjištění přihlížel a vyvodil z něj příslušné důsledky, neboť to podle jeho názoru vyžaduje povinnost soudu pátrat po pravdě (*Wahrheitserforschungspflicht*), která je v rakouském civilním procesu silně zakořeněna (a vychází ze sociální koncepce civilního procesu). Poukazuje přitom na dvě starší rozhodnutí rakouského Spolkového soudního dvora, podle kterých zájem na vítězství materiální pravdy převažuje nad principem formální vázanosti soudu na přednesy stran. Soud by proto podle Schumachera měl dotýčnou stranu na uvedenou okolnost upozornit a vyzvat ji k doplnění příslušných skutkových tvrzení. Jiní autoři⁹ rovněž zdůrazňují povinnost soudu upozornit strany na nové skutečnosti a vyzvat je k doplnění dosavadních nedostatečných (z hlediska učiněných skutkových zjištění) skutkových tvrzení. Využití

⁷ K sociální koncepci civilního procesu a z ní vyplývající aktivní roli soudce a modifikaci zásady projednací viz LAVICKÝ, P., DVOŘÁK, B. Pro futuro. *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 2015, roč. 23, č. 5, s. 153–159.

⁸ SCHUMACHER, H. *Richterliche Anleitungspflichten*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, s. 30 a násl.

⁹ RASSI, J. C. T. § 182 und 182a. In: FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 2. Band/3. Teilband. 3. zcela přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 567.

skutkových zjištění, která přesahují tvrzení stran, nepovažují za nepřipustné ani někteří další autoři¹⁰.

Jiní autoři¹¹ naopak více akcentují zásadu projednací a zastávají názor, že Schumacherův požadavek na zohlednění uvedeného zjištění o možné pohružce předcházející uzavření smlouvy jde příliš daleko. Mají za to, že by k němu soud měl přihlížet pouze tehdy, jestliže již na základě dosavadních přednesů strany, jíž by mohlo být uvedené zjištění ku prospěchu, bylo možné uvažovat o neplatnosti z důvodu hrozby.

Rakouská ustálená judikatura je přitom ještě restriktivnější, když zohlednění zjištěných skutečností při soudním rozhodování připouští pouze tehdy, jestliže se tyto kryjí s přednesy stran, resp. pohybují se v rámci uplatněného důvodu žaloby nebo uplatněných námitek.¹²

Pojednávanou problematikou se zabývá i právní věda a praxe ve Švýcarsku, kde je obecně přijímáno východisko, že s ohledem na zásadu projednací mohou být podkladem pro rozhodnutí pouze takové skutečnosti, které byly předtím vneseny do řízení stranami. Z toho důvodu nesmí soud přihlížet ke zjištěním, která jsou zcela mimo rámec toho, co tvrdily strany. Současně je nicméně tradičně připouštěno, že v rámci zmírnění břemena tvrzení (*Milderung der Behauptungslast*) mohou být při zjišťování skutkového stavu použity takové prokázané, avšak netvrzené skutečnosti, které se nacházejí v oblasti toho, co bylo tvrzeno (*im Rahmen dessen liegen, was behauptet wurde*), popř. jsou s tvrzenou skutečností ve výsledku rovnocenné (*den behaupteten Tatsachen im Ergebnis gleichwertig sind*)¹³.

O takovou situaci jde např. tehdy, jestliže je tvrzeno, že došlo k výslovnému uzavření smlouvy, z dokazování však vyplýne, že smlouva byla uzavřena pouze konkludentně, a naopak.¹⁴

Je přitom zdůrazňováno, že po stranách nemůže být požadováno, aby tvrdily skutečnosti zcela exaktně – účastník například neví vždy přesně, co svědek viděl nebo slyšel, nebo nemůže přesně tvrdit to, co bude výsledkem znaleckého zkoumání.¹⁵

¹⁰ RECHBERGER, W.H. Die Prozessgrundsätze. In: RECHBERGER, W.H., SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 246.

¹¹ SCHRAGEL, W. § 182 und 182a. In: FASCHING, H. W., KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 2. Band/2. Teilband. 2. zcela přepracované vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2003, s. 894.

¹² Rozhodnutí rakouského spolkového soudního dvora ze dne 25. 8. 1993, sp. zn. 1 Ob 586/96. Dostupné z: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19930825_OGH0002_0010OB00586_9300000_000&Suchworte=RS0040318

¹³ Srov. např. HURNI, Ch. Art. 55. Verhandlungs- und Untersuchungsgrundsatz. In: HAUSHEER, H., WALTER, H. P. (eds.). *Kommentar zum schweizerischen Privatrecht: Schweizerische Zivilprozessordnung, Band I. Artikel 1-149 ZPO*. Bern: Stämpfli, 2012, s. 503, marg. 36, nebo LEUENBERGER, Ch. Nicht behauptete Tatsachen als Ergebnisse des Beweisverfahrens. In: *Rechtsetzung und Rechtsdurchsetzung: zivil- und schiedsverfahrensrechtliche Aspekte; Festschrift für Franz Kellerhals zum 65. Geburtstag*. Bern: Stämpfli, 2005, s. 313 a násl., ze starší literatury srov. GULDENER, M. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. 3. vyd. Zürich: Schulthess, 1979, s. 165. Z rozhodovací praxe pak srov. např. rozhodnutí švýcarského vrchního soudu pro kanton Schaffhausen ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 10/2014/13 a 10/2014/21. Dostupné z https://entscheidsuche.ch/direkt_kantone%2Fsh%2FNr-10-2014-13-und-10-2014-21.pdf

¹⁴ HURNI, 2012, op. cit., s. 503.

¹⁵ LEUENBERGER, 2005, op. cit., s. 313 a násl.

Švýcarská praxe se zabývala též otázkou, zda o skutkové zjištění překračující rámec skutkových tvrzení jde v situaci, kdy žalobce při svém účastnickém výsledku uvede novou, od dosavadních přednesů (uvedených v žalobě) odlišnou verzi skutkového děje. V takovém případě se podle ustáleného názoru nejedná o případ skutkových zjištění přesahujících tvrzení stran.¹⁶ Z důvodu koncentrace řízení (*Aktenschluss*) pak není k této nové skutkové verzi možno vůbec přihlížet.

Naopak v **Německu**, kde shora uvedený pojem *überschiessende Beweisergebnisse* není v dané souvislosti používán, je obecně přijímané východisko takové, že soud s ohledem na zásadu projednací zásadně nesmí přihlížet k těm výsledkům dokazování, které nebyly žádnou ze stran uplatněny, resp. které strany nepojaly za své.¹⁷ Je přitom zdůrazňováno, že není úkolem soudu neomezeně pátrat po skutkovém stavu.¹⁸ Novější judikatura i právní věda nicméně dospěla k závěru, že ke skutkovým zjištěním, která jsou jedné ze stran ku prospěchu, je nutno přihlídnout i tehdy, jestliže je tato strana uplatnila alespoň mlčky (konkludentně). Vychází se přitom z domněnky, že strana, jíž jsou tato zjištění ku prospěchu, je konkludentně uplatnila.¹⁹ Pokud vznikne pochybnost, zda byla určitá skutečnost, která je některé ze stran příznivá, uplatněna, musí být tato odstraněna za pomoci dotazování.²⁰ Pochybení soudu v této oblasti pak představuje zásah do práva na soudní ochranu.²¹ Lze tak konstatovat, že striktní přístup vycházející ze zásady projednací je do značné míry prolamován za pomoci konstrukce o konkludentním uplatnění rozhodných skutečností stranou, které jsou tyto skutečnosti ku prospěchu.

Ve všech zmíněných právních systémech tedy k pojednávané otázce, nakolik může soud přihlížet k výsledkům dokazování, která nemají oporu v předchozích skutkových přednesech, přistupují oproti tuzemskému pojetí (dovozovanému některými autory z § 132 občanského soudního řádu) spíše restriktivněji, resp. tamní autoři či soudní praxe jsou si více vědomi omezení vyplývajících ze zásady projednací. Využitelnost takových skutkových zjištění pro konstrukci skutkového stavu je sice připouštěna, avšak zpravidla nikoliv v případech, kdy se tato týkají zcela nových a originálních okolností, doposud žádnou ze stran netvrzených, popř. je jejich využitelnost vázána na předchozí upozornění ze strany soudu a doplnění příslušných skutkových tvrzení stranami. V německém pojetí se potom zásadně vychází z domněnky o konkludentním uplatnění netvrzených skutečností stranou, jíž jsou ku prospěchu.

¹⁶ Srov. rozhodnutí švýcarského vrchního soudu pro kanton Curych ze dne 7. 4. 2017, sp. zn. NP160044, s. 11 a tam citovanou další literaturu. Dostupné z: https://www.gerichte-zh.ch/fileadmin/user_upload/entscheide/oeffentlich/NP160044-O3.pdf

¹⁷ LAUMEN, H.-W. § 286. Freie Beweiswürdigung. In: PRÜTTING, H., GEHRLEIN, M. a kol. *ZPO. Kommentar*. 10. vyd. Köln: Luchterhand, 2018, s. 892. Z judikatury pak viz rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 19. 1. 1990, V ZR 241/88, publikovaný v NJW-RR 1990, 507. Dostupné z: https://www.prinz-law/urteile/bgh/V_ZR_241-88

¹⁸ STÜRNER, R. *Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses*. Tübingen: Mohr, 1976, s. 65–66.

¹⁹ LAUMEN, 2018, op. cit., s. 892, a THOLE, Ch. § 286. Freie Beweiswürdigung. In: STEIN, F., JONAS, M. a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 4*, § 271–327. 23. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2018, marg. 14, a tam citovanou judikaturu.

²⁰ LAUMEN, 2018, op. cit., s. 892 a tam citovanou judikaturu.

²¹ LAUMEN, 2018, op. cit., s. 892 a tam citovanou judikaturu.

3 Vlastní stanovisko

Z právě nastíněného výkladu lze seznat, že i přes určité odlišnosti, s jakými k posuzované otázce přistupují zahraniční autoři, resp. tamní praxe, je zřejmé, že připouštění jakýchkoliv skutkových zjištění vycházejících z provedení dokazování, tedy i těch nikým netvrzených, tak jak to někteří autoři bez dalšího dovozují z § 132 občanského soudního řádu (který se však uvedené problematiky netýká – viz výklad výše), je považováno za problematické. Je přitom zdůrazňován význam zásady projednací coby základního východiska rozložení procesní iniciativy, která v civilním sporném procesu nemůže být zcela popřena a může docházet toliko k jejímu přijatelnému zmírnění. Bezbřehé přihlížení ke všemu, co v řízení vyšlo najevo, se tak nevyhnutelně dostává do kolize se základním charakterem civilního práva procesního a soukromého práva jako takového.

Je navíc zřejmé, že takový přístup je nerealizovatelný i vzhledem k hmotněprávní úpravě, která u některých námitek vyžaduje jejich výslovné uplatnění některou ze stran. To lze snadno demonstrovat na příkladu relativní neplatnosti právního jednání, která musí být účastníkem výslovně namítnuta²², jinak se právní jednání považuje za platné (§ 586 občanského zákoníku), zatímco absolutní neplatnost právního jednání, ke které soud přihlídně i bez návrhu, nastává pouze ve zvlášť závažných případech (§ 588 občanského zákoníku). Spolu s dovoláním se relativní neplatnosti (uplatněním příslušné právní námítky) však strana musí tuto opřít o konkrétní skutkové okolnosti, které jsou následně předmětem dokazování. Tyto soud zkoumá a následně právně posuzuje toliko k námitce příslušné strany, a nikoliv z moci úřední, a to ani tehdy, jestliže by jinak z provedení dokazování vyplývaly. Jinými slovy, skutková zjištění týkající se relativní neplatnosti může soud činit pouze tehdy, jestliže je relativní neplatnost namítnuta, a nikoliv z vlastní iniciativy. V tomto smyslu tak občanský zákoník stanoví *quasi* procesní pravidla týkající se toho, ke kterým skutečnostem a za jakých podmínek smí soud přihlížet.

Je nicméně skutečností, že si nelze vystačit toliko s rozložením procesní iniciativy vycházejícím z hmotněprávní úpravy. V ní jsou totiž řešeny v zásadě toliko námítky, které mají za cíl oslabit základní (nárokovou) normu či vyloučit její účinky, resp. otázka, kdo má příslušnou námitku a jí odpovídající skutečnosti uplatnit (srov. námitku promlčení či námitku relativní neplatnosti). Lze mít naopak za to, že většina skutečností rozhodných v civilním sporném řízení nemá povahu výše uvedených typových (v zákoně zakotvených) hmotněprávních námitek. V případě ostatních námitek (např. týkajících se předpokladů samotné existence předmětného nároku – otázka splatnosti) je přitom situace složitější. Ve hře je totiž otázka, zda je přípustné přiznání takového nároku, u kterého okolnosti zabraňující jeho přiznání vyplývají přímo z provedených důkazů, avšak nebyly protistranou tvrzeny.

Přístup dovozovaný některými tuzemskými autory z § 132 občanského soudního řádu (byť se uvedené ustanovení podle mého názoru předmětné problematiky netýká – viz výše) je přitom nutno považovat za příliš paušalizující a dostatečně nerespektující specifika civilního

²² Pro účely pojednávání problematiky je přitom nerozhodné, že se jedná o námitku hmotněprávní, neboť i tato musí být podložena příslušnými skutkovými tvrzeními uplatněnými v civilním procesu.

sporného řízení vycházející ze zásady projednací, a to ani v její modifikované podobě. Tuto skutečnost lze přičíst tomu, že uvedené ustanovení bylo, stejně jako celý v současnosti platný procesní kodex, přijímáno v době, kdy byl občanský soudní řád hlavním procesním předpisem jak pro sporné, tak i pro nesporné řízení (ve kterém se jinak uvedený přístup nepochybně uplatní), a že v tehdejší době nedocházelo z ideologických důvodů k výraznějšímu rozlišování sporného a nesporného řízení. V tradičním pojetí sporného řízení je přitom nutné akcentovat zejména odpovědnost stran za vylíčení skutečností, které naplňují hypotézy jim příznivých právních norem. V případě plného a bezvýhradného uplatnění požadavku na zohlednění všech skutkových zjištění, tedy i těch, která přesahují tvrzení stran, je to naopak soud, kdo má ve výsledku z provedených důkazů zjišťovat veškeré pro rozhodnutí významné skutečnosti, tedy i takové, které jdou nad rámec toho, co bylo tvrzeno stranami (samozřejmě za podmínky dodržení totožnosti předmětu sporu²³). Dopady takového přístupu nabývají na významu zejména u těch důkazních prostředků, které mají široký důkazní potenciál, tedy mohou být zdrojem mnoha různých zjištění týkajících se předmětu sporu, která strany vůbec netvrdily, avšak která mohou být z hlediska právního posouzení věci rozhodná. Tak např. svědek může v rámci spontánní výpovědi vypovídat o různých okolnostech týkajících se např. uzavírání smlouvy či jejího plnění, které nemusí být zahrnuty do skutkových přednesů stran; obdobně u smlouvy, která může upravovat mnoho různých okolností, přičemž strany mohou svoji pozornost ve sporu zaměřit toliko určitým směrem. Takový přístup by jistě našel vhodné uplatnění v řízení ovládaném zásadou vyšetřovací, ve kterém je žádoucí zjistit skutkový stav v celé jeho šíři.

Ve sporném řízení ovládaném zásadou projednací je však situace jiná, neboť okruh toho, o co se vede spor, mají určovat primárně strany v rámci povinnosti tvrzení. Pokud by soud do takového řízení vnášel další, nové aspekty, které sice mají potenciál změnit právní posouzení projednávané věci, avšak na které se strany při svých přednesech nezaměřily, nepřipustně by ingeroval do autonomie stran, co se týče vymezení okruhu sporných skutečností. Soud by v takovém případě mohl na základě zjištěných skutečností např. konstruovat obranu žalovaného (i přes jeho pasivitu), čímž by popíral své nestranné postavení ve sporu. Je rovněž nutné si uvědomit, že pokud strany nezaměřily ve sporu svoji pozornost na určitý aspekt, mohly tak učinit i záměrně, např. z důvodu existence následné dohody mezi nimi. V takovém případě by soud svojí nepřiměřenou aktivitou zasahoval do sféry jejich autonomie vůle.

²³ Rámec předmětu sporu určený stranami však nelze považovat za dostatečně omezující kritérium, neboť se jedná o širší kategorii, kdy převažující koncept tzv. normativní jednoty skutkového základu žaloby vychází ze skutkových znaků hmotněprávní normy, jež má být aplikována na skutkový přednes, resp. skutkový základ procesního nároku, přičemž podstatu skutku (skutkového děje) tvoří především jednání a následek, který jím byl způsoben; alternativní koncepcí tzv. životního skutkového obsahu (*Lebenssachverhalt*) pak dokonce odmítá použití hmotněprávních kritérií a nebere v úvahu znaky právní normy, podle níž má být procesní nárok žalobce posuzován, nýbrž vychází z ryze faktického stavu, kdy rozhodující je jediná životní událost, která může obsahovat i více skutků. Rámec jednoho předmětu sporu tedy může zahrnovat mnoho dalších skutečností, které strany netvrdily, avšak která mohou být pro posouzení věci rozhodné – blíže k této problematice viz MACUR, J. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 33, nebo DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 91–92.

Zcela restriktivní přístup, který by soudu zapovídal zohlednit jakákoliv zjištění, která přesně neodpovídají tomu, co bylo stranami tvrzeno, je nicméně rovněž nepřijatelný. Nejenže by takový přístup byl nepraktický, neboť mohou nastat situace, kdy určité zjištění nebude přesně korelovat s předchozím tvrzením účastníka, ale mohl by otevírat dveře nepřijatelnému formalismu, který je v rozporu i se základními principy civilního řízení sporného a jeho účelem. V takovém případě by neobratnost strany sporu precizně formulovat příslušné skutkové tvrzení (resp. v některých případech i nemožnost takové exaktní formulace) mohla bránit průchodu spravedlnosti.

Je proto nutné usilovat o nalezení takového kompromisu, který bude jednak respektovat primární odpovědnost stran za konstruování důvodů žaloby a obrany proti ní, a jednak nebude zcela vylučovat využití výsledků dokazování překračujících tvrzení stran.

Pokud jde o shora pojednaný německý model, vycházející sice ze striktního pojetí zásady projednací, připouštějící nicméně domněnku o konkludentním uplatnění rozhodných, avšak netvrzených skutečností stranou, již jsou ku prospěchu, tento podle mého názoru nelze v tuzemských poměrech akceptovat. Nejenže totiž naše úprava procesních úkonů zásadně vyžaduje jejich výslovné (nikoliv konkludentní) uplatnění vůči soudu (§ 41a odst. 1 občanského soudního řádu), ale zejména lze mít za to, že uplatnění uvedeného přístupu v praxi by vedlo k častým pochybnostem o tom, zda byla určitá skutečnost vyplývající z provedeného dokazování uplatněna či nikoliv. Navrhuje-li se přitom v Německu řešení spočívající v odstranění těchto pochybností soudem v rámci dotazování, lze argumentovat, že v takovém případě by to byl *de facto* stále soud, který by uplatnění rozhodných skutečností inicioval, neboť je možno předpokládat, že daná strana by určitou skutečnost, kterou ve svých dřívějších tvrzeních opomněla, na dotaz soudu ochotně uplatnila. Soud by navíc byl konstantně zatížen dotazovací povinností a musel by neustále zjišťovat, zda se strana jí příznivé skutečnosti, která nebyla dříve výslovně uplatněna, dovolává či nikoliv.²⁴

Jako vhodný se z hlediska pojednávané problematiky jeví švýcarský model, který využití takových skutkových zjištění váže na to, co má být jejich cílem, tedy k posílení jakého stanoviska mají sloužit. Pokud jde o stanovisko, které již bylo stranami uplatněno, tedy např. pokud soud z výslechu svědka zjistí další skutečnosti týkající se relativní neplatnosti smlouvy, přičemž tuto neplatnost ze stejného důvodu příslušná strana již namítla, není zohlednění dalších, daným účastníkem netvrzených skutečností vztahujících se k této otázce na závadu. Nejde o situaci, kdy by soud na základě provedeného dokazování „vylepšoval“ postavení určité strany tím, že by konstruoval nové důvody nároku či nové námitky proti němu. Po stranách totiž mnohdy skutečně nelze rozumně požadovat, aby tvrdily skutečnosti zcela exaktně (problematičnost takového požadavku je patrná zejména u svědeckého výslechu nebo znaleckého zkoumání). Současně není podle mého názoru tento přístup v rozporu se zásadou projednací, neboť formulace důvodu uplatňovaného nároku či obrany proti němu bude stále úkolem stran, byť se nebude vyžadovat formulace zcela přesná a bude

²⁴ K tomu srov. komentář Elzera, který s tímto přístupem rovněž nesouhlasí, k rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora ze dne 14. 1. 2014, sp. zn. VI ZR 340/13 – ELZER, O. BGH: Berücksichtigung sämtlicher gerichtlich eingeholter Gutachten. In: *Fachdienst zivilverfahrensrecht. Neuigkeiten zum Zivilverfahrensrecht*. 2014, č. 10. Dostupné z: <http://www.beck-online.de>

postačovat, bude-li se alespoň, pokud jde o jejich výsledek, shodovat se skutečnostmi zjištěnými v rámci dokazování.

Vedle právě nastíněné kategorie případů, kdy by soud měl přihlížet i výsledkům dokazování jdoucím nad rámec stranami tvrzeného, je však podle mého názoru nutné připustit i zohlednění těch skutkových zjištění, která se týkají základních otázek samotné existence projednávaného nároku. Do této kategorie nutno zařadit právě výše zmíněnou otázku splatnosti. Nelze si totiž rozumně představit, že by soud mohl přiznat nárok, o němž bylo na základě provedeného dokazování zjištěno, že neexistuje (není dosud splatný), a to pouze z důvodu neschopnosti žalované strany formulovat v tomto směru na svoji obranu příslušná skutková tvrzení a poukázat na specifickou smluvní úpravu splatnosti, která je odlišná od splatnosti zákonné (jejíž podmínky jsou jinak splněny). Pokud by byl takový nárok přiznán, odporovalo by to základnímu poslání civilního sporného procesu, kterým je ochrana *skutečných* soukromých práv a oprávněných zájmů. Základní podmínky samotné existence nároku proto nelze pominout. Pokud by tedy bylo provedeným dokazováním zjištěno, že tyto naplněny nejsou, není možné nárok přiznat, bez ohledu na to, že žalovaný se v tomto směru nebránil. Ke stejnému závěru (o nutnosti jejich zohlednění z vlastní iniciativy soudu) lze dospět i v případě některých dalších zásadních okolností zabraňujících přiznání uplatňovaného nároku. Jde o např. o absolutní neplatnost, k níž je soud povinen přihlédnout z moci úřední – v takovém případě soud při svém rozhodování zohlední zjištěné skutečnosti zakládající důvod absolutní neplatnosti (§ 588 občanského zákoníku) i tehdy, jestliže je žádná ze stran nenamítla. Stejně tak soud i bez výslovného návrhu přihlédne ke zjištěným skutečnostem zakládajícím závěr o tom, že uplatnění nároku je zjevným zneužitím práva (§ 8 občanského zákoníku)²⁵. Je tomu tak kvůli závažnosti důvodů naplňujících podmínky absolutní neplatnosti, resp. zjevného zneužití práva.²⁶ Opět i zde je přitom nutno odlišit rovinu právní a skutkovou; jakkoliv je totiž závěr o absolutní neplatnosti či o zjevném zneužití práva nepochybně závěrem právním, musí i tento vycházet ze skutkových zjištění učiněných v průběhu dokazování, resp. příslušná skutková zjištění musí tomuto právnímu závěru předcházet.

Uvedené případy však představují toliko výjimku z pravidla, že důvody uplatňovaného nároku i případnou obranu proti němu mají prostřednictvím skutkových tvrzení formulovat primárně strany sporu a není úkolem soudu po těchto pátrat. Jakékoliv další skutečnosti (např. sloužící obraně žalovaného), byť vyplývají z provedeného dokazování, by tak soud měl zohledňovat pouze v rozsahu předchozích skutkových přednesů stran.

²⁵ PIPKOVÁ, P.J. § 8 [Zneužití práva]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. 6, a tam citovaná literatura.

²⁶ Na těchto příkladech jsou obzvlášť patrné úzké funkční vazby mezi právem procesním a hmotným – k této problematice blíže viz MACUR, J. Soudcovská vysvětlovací povinnost v civilním řízení. *Soudce*. 2000, roč. 2, č. 9, s. 11.

4 Role soudu v případě, kdy k uvedeným skutečnostem hodlá přihlížet

V návaznosti na právě uvedený závěr je na místě zabývat se ještě otázkou, jakým způsobem by měl soud naložit se skutečnostmi, že hodlá vycházet i z těch výsledků dokazování, které sice nikdo z účastníků netvrdil, avšak které jsou z hlediska uplatňovaného nároku rozhodné a mají vliv na to, zda nárok bude přiznán či nikoliv.

V této souvislosti nutno zmínit, že v rakouském civilním procesu se vede debata, zda by měl soud vést strany k tomu, aby uvedené výsledky dokazování dodatečně pokryly svými skutkovými tvrzeními. Část vědy i praxe takovouto aktivitu soudu a následně uplatnění příslušných skutkových tvrzení stranami vyžaduje a těmito podmiňuje použitelnost daného výsledku dokazování.²⁷

Uvedený přístup je však podle mého názoru nutno odmítnout, neboť by měl za následek, že by soud vedl strany k tomu, aby své skutkové přednesy modifikovaly zpětně podle výsledků dokazování. Standardní přístup přitom má být opačný, neboť účastník by měl nejprve sám tvrdit určitou skutečnost a k jejímu prokázání navrhnout provedení důkazů. Jinými slovy, tvrzení má předcházet jeho prokazování. Obrácený přístup by byl jednak v rozporu s tímto logickým schématem, a zejména by byl v zásadním rozporu se zásadou projednací a požadavky na nestrannost soudu. Soud by totiž jednak vedl strany k tomu, jaké skutečnosti mají k prosazení svého nároku nebo obrany proti němu tvrdit, což je jednou ze základních povinností stran ve sporném řízení, a jednak by tato činnost měla za následek, že by stranám fakticky radil, jaké skutečnosti mají tvrdit, aby mohly být úspěšné. Byl by to tak fakticky stále soud, kdo by vylepšení pozice žalobce či posílení obrany žalovaného realizoval, resp. inicioval. Charakter sporného řízení vycházející z toho, že to jsou primárně strany, kdo má v řízení dbát svých zájmů, by v důsledku takového soudního postupu byl narušen více, než pokud by soud přihlížel k netvrzeným výsledkům dokazování bez dalšího. Navíc, kdyby soud vyzval stranu k dodatečnému přednesu skutkových tvrzení, tak aby tato pokrývala soudem dosud učiněná skutková zjištění, odpadla by problematika zkoumaná v tomto článku, neboť by se již nejednalo o prokázané, avšak žádnou ze stran netvrzené skutečnosti (tyto skutečnosti by se již staly předmětem účastnických tvrzení).

Jakkoliv nelze strany ponoukat k tomu, aby v řízení uplatnily určité skutečnosti, tak aby tyto pokrývaly veškeré relevantní výsledky dokazování, není ani možné, aby k těmto, je-li to přípustné (viz výše), soud přihlédl, aniž by o tom strany informoval, tyto skutečnosti s nimi probral a dal jim možnost uplatnit k této okolnosti stanovisko²⁸. Je tedy nutné, aby soud strany upozornil na to, že vedle jimi tvrzených skutečností bude při posuzování věci zohledňovat i jiné skutečnosti, které vzal z provedeného dokazování za prokázané a které jsou z jeho hlediska pro věc podstatné. Pokud by tak neučinil, nedostal by požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování a toto by zatížil vadou překvapivosti. Jednou z typických situací, kdy lze rozhodnutí považovat za překvapivé, je totiž právě to, že jsou zohledňovány

²⁷ SCHUMACHER, 2000, op. cit., s. 30–31.

²⁸ Shodně RASSI, 2015, op. cit., s. 567.

skutečnosti, o kterých strany nevěděly a nebyly v řízení probrány. Nemusí se přitom jednat toliko o otázky právní (jiné právní posouzení věci soudem), ale i o otázky skutkové²⁹, tedy i otázky týkající se dokazování.

V souvislosti s uvedeným požadavkem na informování účastníků o tom, že při posouzení věci budou hrát roli i další, jimi netvrzené skutečnosti, se přitom ukazuje význam probrání věci se stranami jak po právní, tak i po skutkové stránce, a to nejenom na počátku prvního jednání (jak to vyžaduje občanský soudní řád v § 99, kdy takové probrání spojuje s pokusem o dosažení smíru). Současná česká právní úprava civilního procesu přitom nenabízí žádný procesní rámec, ve kterém by k takovému probrání a ke sdělení potřebných upozornění týkajících se skutečností vzešlých z dokazování mohlo dojít. Uvedených situací se *stricto sensu* netýká ani poučovací povinnost podle § 118a občanského soudního řádu, jelikož nejde primárně o případ jiného právního posouzení věci (netvrzená zjištění se mohou uplatnit v rámci totožného právního posouzení sporu), ani nemusí vyvstat potřeba tvrdit nové skutečnosti (navíc takové poučení se má primárně týkat pouze toho, že dosud nebyly tvrzeny všechny skutečnosti odpovídající znakům nárokové normy, popř. protinormy) či označovat nové důkazy. Neuplatní se ani postup podle § 43 odst. 1 občanského soudního řádu, jehož cílem je toliko odstranění těch nejtěžších vad podání a zajištění vůbec jeho projednatelnosti³⁰. Úpravu materiálního vedení řízení, která je v tuzemských poměrech představována v zásadě toliko poučovací povinností soudu, tak lze označit za příliš formalistickou, zaměřenou pouze na určité typové aspekty civilního procesu (omezení vydávání rozhodnutí založených na pravidlech důkazního břemena, popř. předcházení vydávání překvapivých rozhodnutí z důvodu odlišného právního náhledu soudu), a nepokrývající nejružnější procesní situace, které mohou v řízení nastat (jako je právě případ skutkových zjištění nepokrytých příslušnými tvrzeními). Potřebný dialog soudu a stran by podle mého názoru lépe zajišťovalo zakotvení volnějšího a předem nikoliv typově definovaného rozhovoru soudu a stran, v jehož rámci soud se stranami věc probere po skutkové i právní stránce³¹. Tak jako je tomu

²⁹ Podle judikatury Ústavního soudu zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než vynese své rozhodnutí; musí však mít možnost účinně argumentovat ke všem skutečnostem, na jejichž řešení rozhodnutí soudu spočívá; účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, *at' už jde o otázky skutkové, nebo právní*; je třeba jim umožnit, aby se ke všem těmto skutečnostem mohli vyjádřit a aby mohli účinně uplatnit své argumenty; je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení *poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat* vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení – viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 2315/15, a v něm citovanou další judikaturu, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 32 Cdo 1019/2009, nebo ze zahraničí BAUMBACH, A. § 139 [Materielle Prozessleitung]. In: BAUMBACH, A. a kol. *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 74. zcela přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2016, s. 757. Z nejnovější doby stojí za zmínku náleží Ústavního soudu ze dne 14. 12. 2022, sp. zn. I. ÚS 3477/21, ve kterém bylo konstatováno porušení zákazu vydání překvapivého rozhodnutí, a tudíž i porušení práva na spravedlivý proces, v důsledku toho, že soud stěžovatelku nepoučil o tom, že hodlá vycházet z jiných skutkových zjištění, než mohla vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení předvídat.

³⁰ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 29 Odo 215/2003.

³¹ Blíže k tzv. právnímu rozhovoru a jeho funkcím srov. např. MAZEL, F. Právní rozhovor soudu a stran v civilním procesu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020, roč. 28, č. 2, s. 267–279. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2020-2-6>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/13034>

např. v rakouském a německém civilním procesu, kde se tento model úspěšně realizuje a zajišťuje nejenom předvídatelnost rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení, ale významnou roli přispívá i k rychlosti řízení a jeho efektivitě, jakož i k vyšší úspěšnosti smírného řešení sporu.

Závěr

Předložený článek se zabývá otázkou, do jaké míry je soud v civilním sporném řízení oprávněn při zjišťování skutkového stavu vycházet z těch zjištění, která sice vyplývají z provedeného dokazování, avšak žádná ze stran sporu je netvrdila, tj. neodvozovala z nich svůj nárok ani na nich nezakládala svoji obranu. Bylo konstatováno, že bezbřehé využití takových skutkových zjištění (které navíc není opodstatněno ani ustanovením § 132 občanského soudního řádu) je problematické z hlediska zásady projednací, kterou je sporné řízení ovládnáno. Její nerespektování by ve svém důsledku mohlo vést k narušení soudcovské nestrannosti, neboť soud by mohl z uvedených zjištění činit jednak závěry posilující postavení žalobce, jednak utvářet obranu žalovaného. Na druhou stranu je třeba zohledňovat zájem na tom, aby i v civilním sporném procesu byla poskytnuta ochrana toliko skutečným právům a oprávněným zájmům.

Při hledání vhodného kompromisu byla využita inspirace v zahraničních právních řádech, které se uvedenou problematikou zabývají a ve kterých se na toto téma vede živá diskuze. Jako vhodný se ukazuje přístup vázající použitelnost zjištěných, avšak netvrzených skutečností na to, že tyto se musí nacházet v oblasti toho, co již bylo stranami tvrzeno, resp. že musí být s tvrzenou skutečností ve výsledku rovnocenné. Bylo dále navrženo rozšíření takto vymezeného okruhu skutečností, ke kterým by soud měl přihlížet i bez předchozího skutkového tvrzení účastníků řízení, o skutečnosti týkající se podmínek samotné existence uplatňovaného nároku (např. otázka splatnosti, jejíž smluvní úprava je odlišná od úpravy zákonné), resp. zásadních okolností zabraňujících přiznání uplatňovaného nároku (absolutní neplatnost, zjevné zneužití práva). Uvedený model podle mého názoru přijatelným způsobem kombinuje jak primární odpovědnost stran za plnění povinnosti tvrzení, tak i zájem na poskytování ochrany toliko *skutečným* právům a oprávněným zájmům.

Článek se pak v neposlední řadě zabývá i rolí soudu v případě, kdy z netvrzených, avšak prokázaných skutečností hodlá při svém rozhodování vycházet. Bylo poukázáno na to, že v důsledku požadavku na předvídatelnost rozhodnutí i postupu soudu v řízení jemu předcházejícím je soud na tento zamýšlený postup povinen strany upozornit.